

## BOSNIA AND HERZEGOVINA IN EUROPEAN INTEGRATION – ACHIEVED LEVEL AND EXPETATIONS

### BOSNA I HERCEGOVINA U EUROPSKIM INTEGRACIJA – DOSTIGNUTA RAZINA I OČEKIVANJA

HADZIC, Faruk & HADZIC, Emir

**Abstract:** *Ten years ago, BiH decided to actively participate in process of European integration. This article seek to overview present level of the achieved progress, economic situation in BiH during last few years, its comparison to other countries in the region, and at last, activities that must implemented on its road to the EU.*

**Key words:** *European integration, economic indicators and the Western Balkans*

**Sažetak:** *Prije nekih deset godina Bosna i Hercegovina je odlučila da se aktivno uključi u procese europskih intergracija. Ovaj članak pokušava da sagleda dosadašnju razinu ostvarenog napretka, ekonomsku situaciju u BiH posljednjih godina, uporednih prikaza sa drugim zemljama u regionu, te na kraju aktivnosti koje stoje pred BiH na daljnjem putu.*

**Ključne riječi:** *Europske integracije, ekonomski pokazatelji i Zapadni Balkan*



**Authors' data:** Faruk **Hadžić**, dipl. ecc., Direkcija za europske integracije, Tuzla, fhadzic@dei.gov.ba; Emir **Hadžić**, apsolvent, Ekonomski fakultet Tuzla, Tuzla, emir.hadzic@bih.net.ba

## 1. Uvod

Prije nekih deset godina Bosna i Hercegovina je odlučila da se aktivno uključi u procese europskih integracija. Do sada je BiH prešla značajan put, od bivše socijalističke zemlje, do zemlje koja će u doglednoj budućnosti biti članica EU. Pred BiH još uvijek stoji veliki put koji mora preći, kao što su ga morale preći i ostale tranzicijske zemlje, koje su sada članice EU.

Pristupanje Europskoj uniji (EU) je strateški cilj Bosne i Hercegovine (BiH), i opći interes svih njenih građana. Proces pristupanja EU predstavlja ne samo strateški cilj već i put neophodnih ekonomskih, političkih i socijalnih reformi koje je potrebno realizovati u procesu integriranja. Pred BiH je dug put prilagođavanja njenih institucija, zakona i pravne regulative, mjera i instrumenata politike, čak i običaja i navika stanovništva.

Cilj ovog članka jeste da pokaže ne samo neophodnost uključivanja Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, koje će se dogoditi u skorijoj budućnosti, nego i njeno ekonomsko integriranje, koje je neizvjesno sa dosadašnjom dinamikom.

Autori su u članku prezentirali 3 moguća modela ekonomskog približavanja BiH prema EU.

## 2. Ostvareni napredak BiH ka integriranju u EU

Prema Ugovoru o EU, svaka europska zemlja može aplicirati za članstvo, ukoliko poštuje principe slobode, demokracije, ljudskih prava i osnovne slobode, kao i vladavinu prava. Pristup se može jedino ostvariti ukoliko dotična europska zemlja ispuni sve pristupne kriterije, koji su također poznati kao i Kopenhagenski kriteriji. Kriteriji su: politički, ekonomski i prihvatanje Acquis communautaire. U Madridu 1995. godine je dodan i četvrti, administrativni kriterij (Grbić, 2005).

Europska unija, kao prirodna orijentacija se nameće kao put ulaska u globalne međunarodne ekonomske tokove za Bosnu i Hercegovinu. Ovo je slučaj i sa ostalim zemljama zapadnog Balkana.

Za Bosnu i Hercegovinu se može reći da je uvijek bila sastavni dio europskog prostora, kako političkog, tako i kulturnog i ekonomskog. BiH još uvijek nije članica EU, ali je strateški cilj ući u EU.

Oporavak BiH nakon rata je bio spor, najviše zbog spore provedbe reformi. Međutim, BiH je do danas uspjela da postigne makroekonomsku stabilnost. U Tablici 1. su prikazani glavni makroekonomski podaci za BiH u periodu 2002 – 2008, koji nam pokazuje makroekonomsku situaciju u BiH.

Ukoliko se analiziraju podaci iz navedene Tablice 1. može se zaključiti da je BiH u roku od 5-6 godina, gotovo udvostučila svoj GDP. Ono što ohrabruje jesu visoke stope rasta realnog GDP-a u posljednje 4 godine, sa tendencijom i u narednim godinama. Ipak, BiH ako želi da ubrza svoje približavanje EU, treba snažnije razvijati svoju ekonomiju.

Posmatrajući ostale ekonomske pokazatelje, može se uočiti da je došlo do smanjenja inflacije, tereta vanjskog duga, te povećanja devizne rezerve. Bosna i Hercegovina i dalje funkcionira u aranžmanu Valutnog odbora, što značajno umanjuje mogućnost

zemlje za mjerama monetarne politike. Najveći problem za ekonomiju Bosne i Hercegovine i dalje predstavlja visok deficit u platnom bilansu, iako je posljednjih godina izvoz rastao brže od uvoza. Pokrivenost uvoza izvozom se kreće oko 50%. Ipak, ohrabrujuća činjenica posljednjih godina jeste dominantna uloga kapitalnih dobara u ukupnom uvozu, što će doprinjeti budućem povećanju proizvodnje. Domaća potražnja je podržana povećanjem kredita domaćinstava, kao i stalnim visokim nivoima doznaka radnika iz inostranstva.

Jedan od problema ekonomije Bosne i Hercegovine, jeste i visoka nezaposlenost, koja je stalna niz godina. Zvanična stopa nezaposlenosti je oko 40% aktivne radne snage. Ukoliko se uključi i sivi sektor, prema posljednjim podacima, stopa nezaposlenosti iznosi oko 29%.

Za naredni period je potrebno raditi na kreiranju politika koje će dovesti do otvaranja novih radnih mjesta, a time i do smanjenja nezaposlenosti.

| Indikatori                                       | 2003   | 2004   | 2005   | 2006  | 2007   | 2008   |
|--|--------|--------|--------|-------|--------|--------|
| GDP, mil €                                       | 6.290  | 7.495  | 8.052  | 9.776 | 10.577 | 11.233 |
| GDP per capita, €                                | 1.642  | 1.950  | 2.095  | 2.536 | 2.736  | 2.906  |
| Stopa rasta realnog GDP-a, %                     | 3,00   | 6,00   | 7,40   | 6,70  | 6,00   | 6,20   |
| Stopa rasta industrijske proizvodnje, %          |        |        |        |       |        |        |
| Federacija BiH                                   | 4,80   | 13,20  | 6,10   | 7,50  | 9,10   | 4,50   |
| RS   | 5,70   | 9,70   | 19,80  | 19,10 | 1,40   | 7,80   |
| Godišnja stopa inflacije u %                     |        |        |        |       |        |        |
| Federacija BiH                                   | 0,20   | -0,30  | 3,00   | 6,90  | 1,50   | 7,00   |
| RS   | 1,80   | 1,90   | 5,20   | 8,40  |        |        |
| Godišnja stopa nezaposlenosti, %                 | 42,00  | 43,20  | 31,30  | 31,10 | 29,00  |        |
| Bilanca tekućeg računa, mil. €                   | -1.539 | -1.544 | -1.695 | -817  | -1.401 |        |
| Prosječna bruto plaća, €                         | 367    | 382    | 408    | 472   | 478    |        |
| Prosječna neto plaća, €                          | 247    | 257    | 275    | 318   | 322    | 371    |
| Kamatna stopa na dugoročne kredite poduzeća, %   | 9,18   | 8,23   | 7,70   | 7,75  | 7,79   |        |
| Kamatna stopa na kratkoročne kredite poduzeća, % | 10,54  | 9,92   | 9,03   | 7,98  | 7,75   |        |
| Bruto eksterni dug, mil. € (na kraju perioda)    | 2.052  | 2.061  | 2.192  | 2.084 | 1.990  |        |
| Platna bilanca                                   |        |        |        |       |        |        |
| Izvoz roba i usluga, mil. €                      | n/a    | 2.373  | 2.878  | 3.589 | 4.062  | 1.092  |
| Uvoz roba i usluga, mil. €                       | n/a    | 5.704  | 6.393  | 9.493 | 7.656  | 2.620  |

| Indikatori                                 | 2003 | 2004   | 2005   | 2006  | 2007   | 2008 |
|--|------|--------|--------|-------|--------|------|
| Bilanca roba i usluga kao % GDP-a          | n/a  | -41,30 | -41,10 | -29,7 | -34,00 |      |
| Devizne rezerve, mil. € (na kraju perioda) | 1422 | 1.768  | 2.145  | 2.796 | 3.425  |      |

Tablica 1. Glavni makroekonomski podaci za BiH u periodu 2002 – 2008.

Analiziranjem podataka navedenih u Tablici 2. može se zaključiti da BiH posljednjih godina pokazuje najveće stope rasta realnog GDP-a. Rezultat toga jeste skok BiH sa 6. mjesta u 2004. godini u GDP-u per capita, na 5. u 2006. godini, sa smanjivanjem razlike u odnosu na Srbiju, Crnu Goru i Hrvatsku.

| ZEMLJA     | GDP u mld. € |       |       | GDP per capita (u €) |        |       | Stopa rasta GDP-a u % |      |      |
|------------|--------------|-------|-------|----------------------|--------|-------|-----------------------|------|------|
|            | 2004         | 2005  | 2006  | 2004                 | 2005   | 2006  | 2004                  | 2005 | 2006 |
| Albanija   | 6,10         | 6,70  | 7,00  | 1.723                | 1.891  | 2.039 | 6,0                   | 5,5  | 5,0  |
| BiH        | 7,50         | 8,05  | 9,78  | 1.950                | 2.095  | 2.536 | 6,0                   | 7,4  | 6,7  |
| Crna Gora  | 1,54         | 1,64  | 1,83  | 2.465                | 2.638  | 2.814 | 3,7                   | 4,1  | 8,2  |
| Hrvatska   | 28,40        | 30,90 | 34,30 | 6.397                | 6.938  | 7.729 | 3,8                   | 4,3  | 4,7  |
| Makedonija | 4,32         | 4,63  | 4,78  | 2.128                | 2.277  | 2.348 | 4,1                   | 4,0  | 3,1  |
| Slovenija  | 25,92        | 27,83 | n/a   | 13.103               | 13.869 | n/a   | 4,2                   | 3,9  | n/a  |
| Srbija     | 18,92        | 19,47 | 20,44 | 2.664                | 2.730  | 2.866 | 9,3                   | 6,5  | 5,0  |

Tablica 2. Usporedni prikaz ekonomskih podataka po zemljama u regionu

### 3. Razvoj odnosa BiH i EU

Početak odnosa BiH i EU počinje 1996. kada EU počinje pružati pomoć BiH u okviru programa PHARE i Obnova. 1999. godine Odlukom Vijeća EU, Bosna i Hercegovina je zajedno sa ostalim zemljama Zapadnog Balkana uključena u Proces stabilizacije i pridruživanja (PSP).

2000. godine, EU je objavila Mapu puta (Road Map) kao odgovor na zahtjev BiH za izradu Studije izvodljivosti (Feasibility Study). Ispunjavanje tih uslova je omogućilo BiH da dobije Studiju izvodljivosti. Napredak u ispunjavanju uslova iz Studije izvodljivosti je ostvaren tokom 2005. godine, što je dovelo to otpočinjanja pregovora o SSP-u 25.11.2005. godine.

Nakom završenih pregovora i niza političkih problema, SSP je parafiran u prosincu 2007., a potpisan je u lipnju 2008. godine. Ovime je BiH postala posljednja zemlja u regionu, koja je potpisala SSP.

Potpisivanjem SSP-a, BiH i EU stupaju u prvi ugovorni odnos. Ovime se otvara mogućnost da BiH u skorijoj budućnosti stekne i status kandidata.

### 4. Strategija budućih odnosa BiH i EU

Postoji još niz koraka koje BiH mora ispuniti kako bi u doglednoj budućnosti postala članica EU. Kronološki se to može predstaviti kao što je navedeno u Tablici 3.

Kao što se može vidjeti iz Tablice 3. pred BiH je još uvijek dug put u ispunjavanju uvjeta za pristup u EU. Ovo su možda i realni rokovi, obzirom na dosadašnju dinamiku integriranja.

Najveći problem pred BiH, u narednom periodu, ipak predstavlja približavanje ekonomije BiH ka ekonomiji EU. U Tablici 4. su predstavljeni podaci za zemlje u regionu i EU 27.

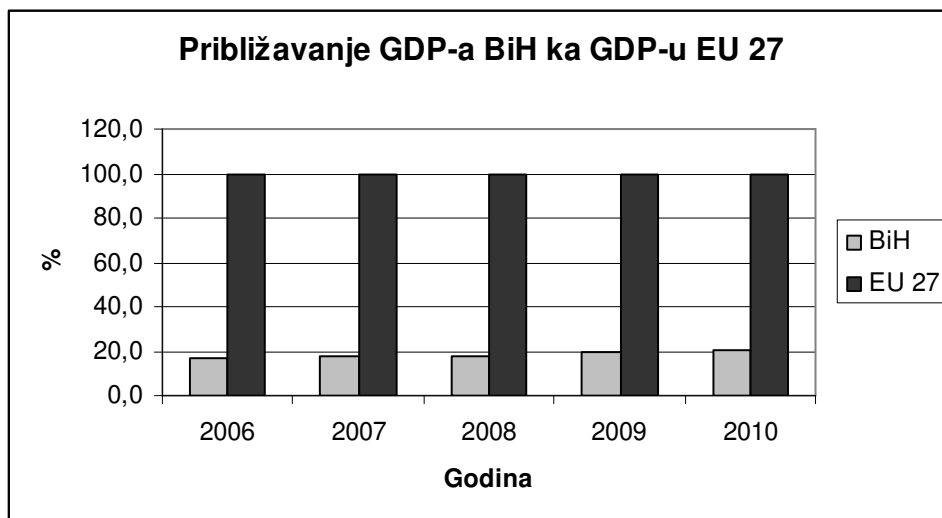
| AKTIVNOST   | PROCJENA        |
|---|-----------------|
| Podnošenje zahtjeva za punopravno članstvo            | 2009. ili 2010. |
| Otpočinjanje pregovora po 35 poglavlja <i>acquisa</i> |                 |
| Potpisivanje Sporazuma o pristupanju                  | 2012. – 2013.   |
| Primjena prijelaznih odredbi                          |                 |
| Članstvo u EU   | 2015. – 2018.   |

Tablica 3. Daljnje aktivnosti BiH na putu ka EU

| ZEMLJA     | GODINA        |                      |               |                      |               |                      |               |                      |               |                      |
|------------|---------------|----------------------|---------------|----------------------|---------------|----------------------|---------------|----------------------|---------------|----------------------|
|            | 2006          |                      | 2007          |                      | 2008          |                      | 2009          |                      | 2010          |                      |
|            | GDP<br>pc u € | %<br>GPD<br>EU<br>27 | GDP<br>pc u € | %<br>GPD<br>EU<br>27 | GDP<br>pc u € | %<br>GPD<br>EU<br>27 | GDP<br>pc u € | %<br>GPD<br>EU<br>27 | GDP<br>pc u € | %<br>GPD<br>EU<br>27 |
| Hrvatska   | 7.729         | 51,5                 | 8.162         | 52,9                 | 8.529         | 54,2                 | 8.956         | 55,9                 | 9.403         | 55,9                 |
| Bugarska   | 2.946         | 19,6                 | 3.129         | 20,3                 | 3.310         | 21,0                 | 3.495         | 21,8                 | 3.684         | 21,9                 |
| Rumunija   | 3.883         | 25,9                 | 4.116         | 26,7                 | 4.371         | 27,8                 | 4.594         | 28,7                 | 4.824         | 28,7                 |
| Makedonija | 2.348         | 15,7                 | 2.468         | 16,0                 | 2.586         | 16,4                 | 2.728         | 17,0                 | 2.865         | 17,0                 |
| BiH        | 2.536         | 16,9                 | 2.688         | 17,4                 | 2.855         | 18,1                 | 3.097         | 19,3                 | 3.376         | 20,1                 |
| EU 27      | 15.000        | 100,0                | 15.435        | 100,0                | 15.744        | 100,0                | 16.027        | 100,0                | 16.828        | 100,0                |

Tablica 4. GDP pc sa budućim projekcijama po zemljama

Iz Tablice 4. se vidi da je BiH u 2007. godini bila na samo 17,4% prosjeka GDP-a pc od EU 27. Ovi podaci su veoma zabrinjavajući iz razloga što BiH, kao strateški cilj, ima ulazak u EU.



Slika 1. Približavanje GDP-a BiH prosjeku GDP-a EU 27

Autori su uradili istraživanje sa tri modela ekonomskog približavanja BiH prema prosjeku EU 27.

Cilj tog istraživanja je bio da utvrdi, koje bi se godine BiH mogla približiti prosjeku EU, ukoliko bi njen GDP rastao konstantno određenom stopom tokom narednog perioda.

U Tablici 5. su iskazani rezultati tog istraživanja sa godinama približnog izjednačavanja.

|       | Model 1                  |                      | Model 2                  |                      | Model 3                  |                      |
|-------|--------------------------|----------------------|--------------------------|----------------------|--------------------------|----------------------|
|       | Stopa rasta GDP-a pc (%) | Godina približavanja | Stopa rasta GDP-a pc (%) | Godina približavanja | Stopa rasta GDP-a pc (%) | Godina približavanja |
| BiH   | 4,00                     | 2071.                | 6,00                     | 2045.                | 8,00                     | 2035.                |
| EU 27 | 1,50                     |                      | 1,50                     |                      | 1,50                     |                      |

Tablica 5. Tri modela približavanja GDP-a BiH ka GDP-u EU 27.

Kao što se vidi iz Tablice 5. autori su u svom istraživanju iskazali mogućnost da GDP pc BiH raste konstantno tokom perioda 4, 6 i 8%, dok bi GDP pc EU 27 rastao po stopi od 1,5%.

U tom slučaju, GDP pc BiH bi se približno izjednačio sa prosjekom EU 27, 2071., 2045. i 2035. godine, respektivno. Ovo nam ukazuje, da rast GDP-a od 4% nije dovoljan, jer bi u tom slučaju BiH bilo potrebno 63 godine da sustigne prosjek EU 27. Autorima nisu poznata mnoga istraživanja domaćih eksperata u ovoj oblasti, jer se dosta aktivnosti usmjerava na proces europskih integracija.

U jednoj studiji “Ekonomski izazovi BiH na putu učlanjenja u EU” su izneseni podaci za makroekonomska kretanja BiH u periodu 2005. – 2010. (Zrilić, 2006).

U knjizi “Ekonomija Evrope”, jedan cijeli dio nosi naziv “Bosna i Hercegovina – od Jugoslavije do Evropske Unije”. Tu je dosta toga rečeno o dosadašnjoj dinamici napretka ekonomije BiH (Hadžiahmetović, 2005).

Direkcija za europske integracije BiH je 2006. godine izradila “Strategiju integriranja BiH u EU”, sa mjerama u svim oblastima koje se moraju ispuniti u srednjoročnom periodu. Ova strategija predstavlja dobar okvir za daljnje napredovanje ka putu za članstvo u EU.

Međutim, do sada se rijetko gdje spominju mogući scenariji približavanja GDP-a pc BiH prema GDP-u pc EU 27, što je vrlo bitno kako bi se stekla stvarna slika stanja u ekonomiji BiH i neophodnost brže ekonomske ekspanzije.

Što se tiče regiona, u Sloveniji je urađena knjiga “Slovenia – From Yugoslavia to the European Union”, gdje se na temeljan način iskazuje integracija Slovenije u EU u svim segmentima (Mrak et al., 2004).

Zbog toga smatramo da nedostaje više istraživanja u ovoj oblasti, čime bi se dao dodatni impuls za bržu ekonomsku integraciju u EU.

## 5. Zaključak

- 1) Dosadašnji napredak BiH ka EU je bio dosta ograničen i usporene dinamike. Pridruženje BiH u EU nema alternativu, što predstavlja dugoročni cilj BiH.
- 2) Najvažnije prednosti koje bi članstvo u EU donijelo BiH se ogledaju u boljim uslovima za priliv direktnih stranih investicija, jačanju ekonomskog prostora, lakši ulazak na strana tržišta, regionalna suradnja i sl.
- 3) Postojat će i negativne posljedice ulaska u EU, koje će najviše osjetiti poduzeća i pojedine društvene grupe, koja neće moći biti konkurentna u tim novonastalim okolnostima. Stoga, potrebno je na vrijeme ulagati u modernizaciju proizvodnje i poslovanje prema EU standardima.
- 4) Sadašnjom brzinom ekonomskog približavanja, BiH je ekonomski nespremna da postane članica EU. U najboljem slučaju, BiH bi se mogla 2045. godine ekonomski približiti prosjeku EU 27.

## 6. Literatura

- DEI (2005). *Priručnik za usklađivanje propisa Bosne i Hercegovine sa propisima Europske unije*, DEI, Sarajevo, 9958-786-00-1
- DEI (2006). *Strategija integriranja Bosne i Hercegovine u Europsku uniju*, DEI, Sarajevo, 9958-786-07-9
- Grbić, V. (2005). *Ekonomija Evropske unije*, Megatrend, 86-7747-176-6, Beograd
- Hadžiahmetović, A. (2005). *Ekonomija Evrope*, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 9958-605-70-8
- Mrak, M.; Rojec, M. & Silva-Jáuregui, C. (2004). *Slovenia: From Yugoslavia to the European Union*, World Bank, Washington DC, 0-8213-5718-2
- Tabakov, G.; Bachurov, C. & Ivanov, E. (2006). *Southeast Europe Investment Guide 2007*, *Dostupno na: <http://www.seeurope.net/?q=node/2218>* *Pristup: 15-05-2008*
- Turčinović, F. (2005). *Ekonomске integracije i trgovinske grupacije*, Megatrend, Beograd, 86-7747-175-8